

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۴۰۴، دوره ۸، شماره ۴، صص ۸۶۵-۸۵۱

ارزیابی توان اکوتوریستی بخش سرولایت نیشابور در راستای تحقق توسعه پایدار با استفاده از روش تحلیلی SWOT

رقیه شاد*^۱، احسان شاد^۲

۱- دانشگاه فردوسی، دانشکده منابع طبیعی و محیط زیست، دانشجوی دکتری علوم و مهندسی آبخیزداری، شهر مشهد، ایران

r.shad@mail.um.ac.ir

۲- دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، دانشکده منابع طبیعی، دانشجوی دکتری علوم و مهندسی

آبخیزداری، شهر ساری، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۲۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۶/۰۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۲۷

چکیده:

جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و فرهنگی متنوع، پتانسیل بسیار بالایی برای صنعت گردشگری ایجاد می‌کنند. گردشگری امروزه نه تنها باعث تبادل فرهنگی می‌شود، بلکه به یکی از منابع اصلی درآمد بسیاری از کشورها تبدیل شده است. این امر به ویژه برای کشورهای در حال توسعه که با مشکلاتی مانند بیکاری گسترده، کمبود ارز و وابستگی به یک محصول صادراتی دست و پنجه نرم می‌کنند، صادق است. برای این کشورها، توسعه صنعت گردشگری می‌تواند فرصتی طلایی برای رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال باشد. گردشگری و توسعه پایدار با هم مرتبط هستند. توسعه پایدار بر ایجاد تعادل بین اقتصاد، محیط زیست و اجتماع تمرکز دارد. محیطی که به خوبی حفظ شود، می‌تواند باعث جذب گردشگران بیشتری شود. تحلیل SWOT نشان داده است که منطقه سرولایت پتانسیل بسیار بالایی برای توسعه گردشگری اکوتوریسم دارد. این منطقه دارای طبیعت بکر، جاذبه‌های تاریخی و ظرفیت‌های کشاورزی است که می‌تواند به عنوان نقاط قوت برای جذب گردشگر مورد استفاده قرار گیرد. با توجه به نتایج تحلیل SWOT، استراتژی تهاجمی به عنوان بهترین رویکرد برای توسعه اکوتوریسم در این منطقه انتخاب شده است. این تصمیم با توجه به امتیاز بالای عوامل خارجی و داخلی منطقه گرفته شده است.

کلمات کلیدی: توسعه پایدار، بخش سرولایت، اکوتوریسم، روش swot

مقدمه:

جاذبه های طبیعی و اقلیم های متنوع جغرافیایی، به همراه میراث تمدن بشری و تنوع نژادی قومی، سرمایه انسانی ارزشمندی را برای انسان فراهم کرده است. اینکه بهره برداری از آن مستلزم فراهم کردن شرایط مختلفی است که به طور کلی به ثبات بخش گردشگری بستگی دارد (Movahed and Aman, 2019). امروزه گردشگری نه تنها به عنوان آینه‌ای از فرهنگ و هویت یک ملت شناخته می‌شود، بلکه به یکی از مهم‌ترین منابع درآمدزایی بسیاری از کشورها تبدیل شده است. به ویژه برای کشورهای در حال توسعه که با چالش‌هایی همچون بیکاری گسترده، کمبود ارز و تکیه بر یک محصول صادراتی روبرو هستند، توسعه صنعت گردشگری می‌تواند فرصتی طلایی برای رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال باشد (اسماعیلیان‌بیشه، ۱۳۹۷). کیفیت ارزش های زیست محیطی و تاریخی یک عامل موثر برای افزایش محبوبیت و توسعه پتانسیل‌های گردشگری برای توسعه سریع منابع طبیعی و فرهنگی با فعالیت‌های کنترل‌نشده توریسم است به همین دلیل، پایداری ارزش‌های اکوتوریستی باید با ایجاد آگاهی و یک پل متوازن بین حفاظت و استفاده تضمین شود (Demir and Atanur, 2019). توسعه گردشگری در مناطق روستایی، علاوه بر حفظ میراث فرهنگی و طبیعی، می‌تواند به عنوان یک موتور محرک اقتصادی قدرتمند عمل کند. این صنعت با ایجاد کسب‌وکارهای محلی و افزایش درآمد روستاییان، به توسعه اقتصادی پایدار این مناطق کمک خواهد کرد (شعبانی و همکاران، ۱۴۰۲).

اکوتوریسم را می‌توان نوعی گردشگری دانست که تمرکز اصلی آن بر کشف و لذت بردن از طبیعت بکر و دست‌نخورده است. این نوع گردشگری عمدتاً در مناطق روستایی، جنگل‌ها و سایر زیستگاه‌های طبیعی انجام می‌شود و به دنبال ایجاد حداقل تأثیر منفی بر محیط زیست است (قنبری و محمود صالحی، ۱۳۹۴). مطالعات گسترده‌ای در مورد اکوتوریسم برای بازدید از ریشه‌های طبیعی و با هدف حمایت از میراث فرهنگی به عنوان یک جایگزین مناسب برای توسعه اقتصادی پایدار انجام شده است. از سویی، حمایت از منابع طبیعی و زیست محیطی به عنوان اصول اساسی اکوتوریسم با شاخص‌های توسعه پایدار از نزدیک و مستقیم مرتبط است. آنچه به مفاهیم توسعه پایدار اشاره دارد: نیازهای نسل آینده به منابع فعلی به آنها پاسخ می‌دهد و بین جنبه‌های زیست محیطی و اقتصادی تعادل برقرار می‌کند (Hosseinalizadeh et al., 2018). از طریق حفاظت از محیط‌زیست، اکوتوریسم به نوعی گردشگری تبدیل شده است که از شرکت کنندگان می‌خواهد با توجه به اهداف حفاظت، به مدیریت مناطق حفاظت شده توجه کنند (Zakeri and Habib, 2013). صنعت گردشگری به عنوان یکی از پویاترین بخش‌های اقتصاد جهانی، علاوه بر ایجاد فرصت‌های شغلی و توسعه اقتصادی، در حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی و حتی امنیتی نیز تأثیرگذار است. گردشگران با سفر به کشورهای مختلف، به شناخت بهتر فرهنگ‌ها و تمدن‌های مختلف کمک کرده و به این ترتیب به تقویت صلح و دوستی جهانی کمک می‌کنند (ولی‌خانی، ۱۴۰۳).

مفهوم محیط زیست پایدار بهبود، محافظت و توسعه ارزش‌های محیط زیستی در تمام زمینه‌ها (اجتماعی، اقتصادی، فیزیکی و غیره) بدون به خطر انداختن موجودیت و کیفیت منابع مورد نیاز نسل‌های آینده است. گردشگری که هم از نظر اقتصادی پایدار باشد و هم منابعی را که باید به نسل‌های آینده منتقل شود، تخریب نکند، گردشگری پایدار نامیده می‌شود. یکی از جاذبه‌های اصلی یک مقصد گردشگری، محیط طبیعی آن است (Akgöz and Temizel, 2024). گردشگری و توسعه پایدار دو چیز هستند که مکمل یکدیگر هستند، توسعه پایدار یک مفهوم توسعه است که تأکید بر تعادل رویکردهای اقتصادی، زیست محیطی / زیست محیطی و اجتماعی دارد. محیطی که حفظ می‌شود، می‌تواند افزایش بازدیدهای توریستی را تشویق کند. بنابراین، حفاظت از محیط زیست و در نتیجه آن زیست محیطی خوب می‌تواند یک مقصد خوب گردشگری باشد (Arlym and & Hermon, 2019). براساس اعلام سازمان جهانی جهانگردی در حالی که رشد عمومی صنعت توریسم برای نخستین دهه پیش رو (۲۰۰۰ تا ۲۰۱۰) بین ۴/۳ تا حداکثر ۶/۷ درصد برآورد شده است، یافته‌های موجود نشانگر آن است که بیشترین بخش از این رشد در بخش اکوتوریسم به وقوع پیوسته و به طور کلی رشد این بخش بین ۱۰ تا ۳۰ درصد خواهد بود. به این ترتیب انتظار می‌رود تا یک دهه دیگر شمار طبیعت گردان که اکنون ۷ درصد از کل مسافران جهان را شامل می‌شود، به بیش از ۲۰ درصد برسد (رخشانی‌نسب و ضرابی، ۱۳۸۸). برای اطمینان از اجرای صحیح اکوتوریسم، برای جلوگیری از هرگونه پیامد منفی باید استراتژی‌هایی تدوین شود (Bianco and & Marcianò, 2019). وانس اسمیت از گونه‌های گردشگری به صورت گردشگری قومی، گردشگری هنری، گردشگری تاریخی، گردشگری طبیعت، گردشگری تفریحی و گردشگری کاری معرفی می‌کند (یوسفی و رضاقلی، ۱۴۰۲).

پهلوانی در تحقیق خود با عنوان ارزیابی اکوتوریستی بخش مانه سملقان با استفاده از مدل SWOT راهکارهایی برای جذب توریسم در این منطقه ارائه نموده است. با توجه به نتایج بدست آمده در ارزیابی بخش مانه و سملقان پتانسیل بالایی در جذب توریسم دارا است و با بهره‌گیری از استراتژی تهاجمی بدست آمده می‌توان به حداکثر بهره‌برداری از پتانسیل این شهرستان دست یافت (پهلوانی و همکاران، ۱۳۹۳). در پژوهش دیگری که توسط مهربان در دودانگه ساری انجام پذیرفته است، نتایج حاکی از آن است که در مبحث اکوتوریسم، بهره‌گیری از تنوع بیولوژیک، به‌عنوان مجموعه‌ای از حیات وحش گیاهی و جانوری باید مورد توجه قرار گیرد. در زمینه آموزش اکوتوریسم، افزایش آگاهی‌های بومی و ترویج فرهنگ زیست محیطی در میان مردم، آموزش و آشنایی با شرایط بومی در مقاطع تحصیلات ابتدایی و توسعه تحصیلات تکمیلی لازم است. در مورد ارتباط منابع طبیعی و اکوتوریسم، در راستای توسعه اکوتوریسم پایدار بحث حفاظت از منابع طبیعی، تاثیر فعالیت‌های مخرب گردشگری بر منابع طبیعی باید مورد توجه قرار گیرند (مهربان و همکاران، ۱۳۹۱).

اکبریان رونیزی در مقاله‌ای به تحلیل و تبیین پایداری توسعه گردشگری در مناطق روستایی در بخش مرکزی دماوند پرداخته است. نتایج نشان از آن دارد که توسعه گردشگری روستایی در ناحیه مورد مطالعه در سطح پایداری

ضعیف قرار دارد که البته در بین روستاهای نمونه، از لحاظ وضعیت پایداری گردشگری، تفاوت معنادار آماری دیده می‌شود. همچنین نتایج بیانگر آن است که بین میزان پایداری گردشگری روستاها با معیارهای فاصله از کلانشهر تهران، میزان جمعیت و تعداد گردشگران، رابطه مستقیم معنادار آماری وجود دارد (اکبری رونیزی و رضوانی، ۱۳۹۴). بیانکو در تحقیقی تحت عنوان تدوین استراتژی توسعه اکوتوریسم مشارکتی با استفاده از روش *ahp* - *swot* در جنوب ایتالیا انجام داده است. نتیجه حاصل این است که هدف اصلی مناطق حفاظت شده حفظ و محافظت از تنوع زیستی است. با توجه به این موضوع، اکوتوریسم می‌تواند باعث رونق جامعه محلی و محرک توسعه آینده این کشور شود. برای انجام این کار، لازم است که یک چشم انداز مشترک برای منطقه ایجاد شود و مهمتر از همه، از عواملی که در برنامه ریزی و اجرای راهکارهای مؤثر توسعه مهم هستند آگاهی داشته باشد (Bianco and & Marcianò, 2019). کیسی در سال ۲۰۱۸ تحقیقی در رابطه با رویکرد استراتژیک برای توسعه پایدار گردشگری در منطقه زونگولداک ترکیه به روش ترکیبی *A'WOT* انجام داده است. نتایج نشان می‌دهد که ساختار اقتصادی وابسته ممکن است با توسعه صنعت گردشگری شکسته شود و بنابراین برخی از ابتکارات استراتژیک برای دستیابی به گردشگری پایدار در منطقه مطالعاتی مورد نیاز است (Kişi, 2019).

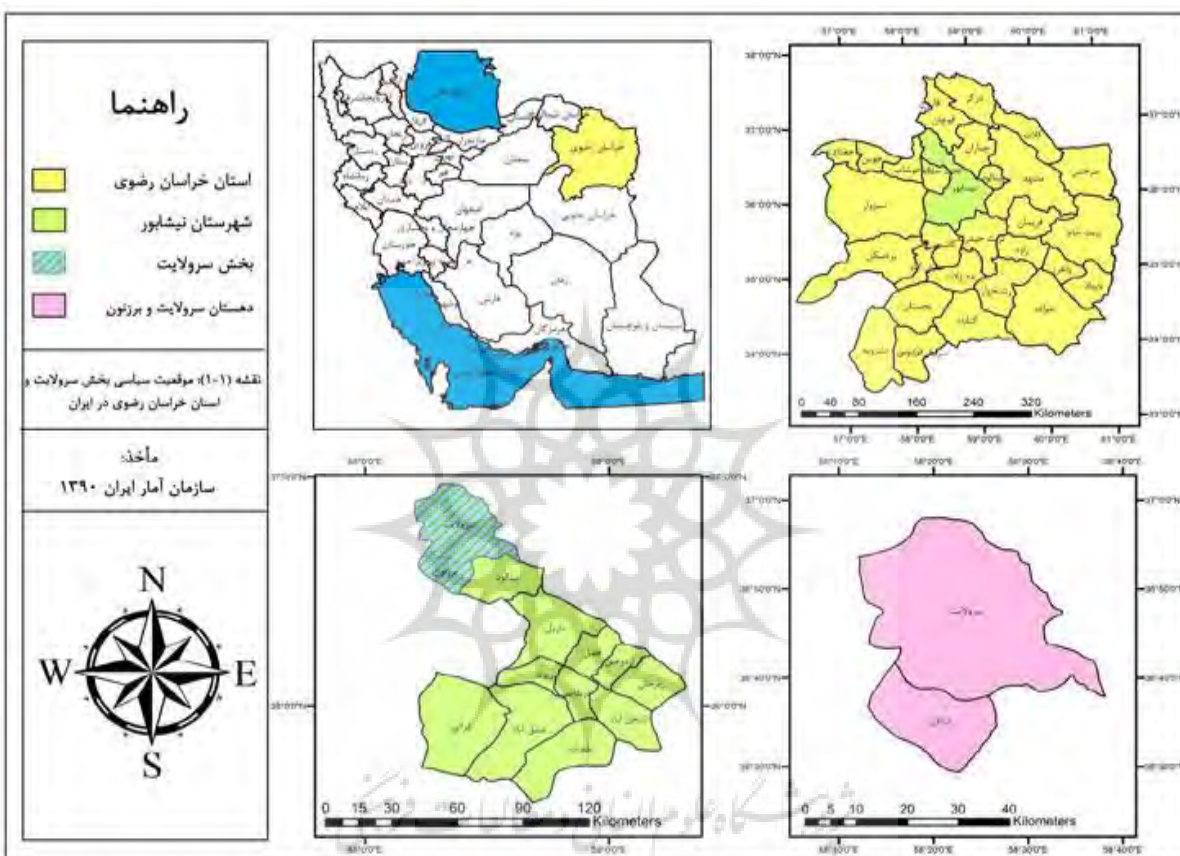
Yilmaz در پژوهشی پتانسیل اکوتوریسم در مناطق حفاظت شده با نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدها (*SWOT*) بر اساس نظرات کارشناسان بر اساس نمونه استان آرتوین (Artvin) بررسی نمودند. در این زمینه وضعیت بر اساس نظرات ۵۸ کارشناس متشکل از مدیران محلی و کارمندان پروژه موسسه جهانی محیط زیست (GEF)، سازمان های غیردولتی و برگزار کنندگان تور، مردم محلی و دانشگاهیان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در نتیجه حفاظت از منابع طبیعی و تنوع زیستی، منافع اجتماعی - اقتصادی برای مردم محلی و حفاظت از منابع فرهنگی به عنوان مهمترین معیارها با تجزیه و تحلیل *SWOT* ذکر شد. همچنین از نقاط قوت منطقه می‌توان به تنوع زیستگاهی و گونه‌ای و حافظه فرهنگی، فرصت ها، سهم مثبت اکوتوریسم در اشتغال، ناکافی بودن مطالعات ظرفیت تحمل نقاط ضعف و کمبودها و تهدیدات موجود در بانک اطلاعات اشاره کرد. و سوابق موجودی، مشکلات تجربه شده در چارچوب ظرفیت نهادی، و ناکافی بودن قوانین برای تضمین فعالیت‌های بوم گردی پایدار در مناطق حفاظت شده، افزایش اثربخشی معیارها و شاخص ها، تقویت نقاط ضعف، استفاده از فرصت ها به نفع منطقه و رفع تهدیدها و تبدیل آنها به فرصت ضروری است (Yilmaz and Ozturk, 2023).

مواد و روش ها

منطقه مورد مطالعه:

بخش سرولایت از توابع شهرستان نیشابور در استان خراسان رضوی و در ۳۶ درجه و ۴۹ دقیقه عرض شمالی و ۵۸ درجه و ۳۰ دقیقه طول شرقی و ارتفاع ۱۵۹۰ متر از سطح دریا قرار دارد. به لحاظ زمین شناسی شهر چکنه مرکز بخش سرولایت می‌باشد. منطقه سرولایت بین سه شهر سبزوار، نیشابور و قوچان قرار گرفته است و بخشی

از ناحیه مشکان است که در شمال غربی استان خراسان رضوی قرار دارد (درخشان و سعادت، ۱۳۹۵). با توجه به سرشماری سال ۱۳۹۰ جمعیت کل بخش سرولایت ۱۷۴۳۵ نفر و ۴۷۷۰ خانوار، و مرکز بخش شهر چکنه با جمعیت ۱۸۳۴ نفر می باشد. دارای دو دهستان به نام دهستان سرولایت مرکز آن (عبدالله گیو) و دهستان برزنون مرکز آن (برزنون) در بخش سرولایت می باشد. مساحت کل بخش سرولایت ۱۳۵۷ کیلومتر مربع و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۵۳۵ متر و فاصله مرکز این بخش با شهر نیشابور ۹۵ کیلومتر می باشد (خندان کیسیمی و قربانی سپهر، ۱۳۹۵).

شکل ۱- موقعیت بخش سرولایت و استان خراسان رضوی در ایران

روش تحقیق:

در این پژوهش، برای تحلیل جامع تر موضوع، از مدل SWOT استفاده شده است. در این مدل، ابتدا عوامل داخلی و خارجی موثر بر توان اکوتوریسمی بخش سرولایت شهرستان نیشابور شناسایی و سپس در یک ماتریس SWOT طبقه بندی شدند. با تحلیل این ماتریس، قوت ها، ضعف ها، فرصت ها و تهدیدهای موجود مشخص شده و بر اساس آن، استراتژی های مناسب پیشنهاد شده است. تحلیل SWOT ابزاری قدرتمند برای مدیریت منابع طبیعی است که به ما کمک می کند نقاط قوت و ضعف یک پروژه یا منبع را شناسایی کرده و فرصت های پیش رو و تهدیدهای احتمالی را ارزیابی کنیم. با استفاده از این روش، می توانیم تصمیمات بهتری بگیریم و از منابع طبیعی به نحو

مطلوب‌تری بهره‌برداری کنیم (sobhani et al., 2023). سازمانها پیوسته در حال تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی هستند از این رو لازم است جهت هرگونه تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی راهبردی در سازمان نسبت به شناخت وضع موجود از طریق بررسی عوامل محیط درونی و بیرونی اقدام شود. این وظیفه بر عهده تحلیلگران محیطی است که جهت شناسایی فرصتها و تهدیدات بدقت اثر متغیرهای محیطی بر تمام بخشها و ارکان سازمان اعم از نهاده‌ها و ستاده‌ها را بررسی کنند (Bianco and & Marcianò, 2019). تحلیل SWOT برای اولین بار در سال ۱۹۵۰ توسط دو فارغ التحصیل مدرسه بازرگانی هاروارد به نامهای جورج آلبرت اسمیت و رولند کریستنسن مطرح شد. در آن زمان این تحلیل ضمن کسب موفقیت‌های روز افزون به عنوان کسب ابزار مفید مدیریتی شناخته شد. با استفاده از این تحلیل این امکان حاصل می‌شود که اولاً به تجزیه تحلیل محیط‌های داخلی و خارجی پرداخته و ثانیاً تصمیمات استراتژیکی اتخاذ نمود که قوت‌های سازمان را با فرصت‌های محیطی متوازن سازد. SWOT سرواژه عبارات قوت‌ها (Strengths)، ضعف‌ها (Weaknesses)، فرصت‌ها (Opportunities) و تهدیدات (Threats) است، که به اختصار توضیحاتی درباره هر مورد در ادامه داده می‌شود (رجایی، ۱۳۹۷).

نقطه قوت: عبارت است از شایستگی ممتازی که بوسیله آن سازمان می‌تواند در زمینه‌هایی مانند نوع منابع مالی، تصویر مثبت ذهنی میان خریداران، روابط مثبت با تأمین‌کنندگان و مواردی از این دست نسبت به رقبا برتر باشد.

نقطه ضعف: نوع محدودیت یا کمبود در منابع، مهارتها و امکانات و توانایی‌هایی است که بطور محسوس مانع عملکرد اثر بخش سازمان بشود، عملکرد مدیریت نیز در تشدید نقاط ضعف موثر است.

فرصت: عبارت است از یک موفقیت مطلوب عمده در محیط خارجی سازمان مانند شناخت بخشی از بازار که پیش از این فراموش شده بود، تغییر در وضعیت رقابت یا قوانین و بهبود در روابط با خریداران و فروشندگان.

تهدید: یک تهدید موفقیت نامطلوبی در محیط خارجی سازمان است مانند قدرت چانه زنی خریداران یا تأمین‌کنندگان کلیدی، تغییرات عمده و ناگهانی تکنولوژی و مواردی از این است که می‌توانند تهدید عمده‌ای در راه موفقیت سازمان باشند.

بر مبنای امتیاز به دست آمده از مجموع عوامل داخلی و خارجی، راهبرد منتخب در یکی از چهار موقعیت WT، WO، SO، ST قرار می‌گیرند، این مرحله اولویت نوع راهبرد را مشخص می‌کند (یراقی‌فرد و شکوهی بیدهندی، ۱۴۰۲).

جدول ۱- راهبردهای چهارگانه swot

محیط داخلی			محیط خارجی
نقاط قوت (S)		نقاط ضعف (W)	
فرصت‌ها (O)	استراتژی تهاجمی (SO) (حداکثر - حداکثر)	استراتژی انطباقی (WO) (حداقل - حداکثر)	
تهدیدها (T)	استراتژی اقتضائی (ST) (حداکثر - حداقل)	استراتژی دفاعی (WT) (حداقل - حداقل)	

استراتژی‌های (SO): با تکیه بر نقاط قوت خود، می‌تواند از فرصت‌های محیطی برای رشد و توسعه بهره‌برداری کرده و به اهداف استراتژیک خود دست یابد.

استراتژی‌های (ST): این استراتژی‌ها با استفاده از نقاط قوت، در برابر تهدیدهای محیطی محافظت کرده و از آسیب‌پذیری آن می‌کاهند.

استراتژی‌های (WO): ای استراتژی‌ها با شناسایی فرصت‌های مناسب، می‌تواند نقاط ضعف خود را برطرف کرده و به یک موقعیت رقابتی بهتر با استفاده از فرصت‌های موجود دست یابد.

استراتژی‌های (WT): این استراتژی‌ها با هدف کاهش آسیب‌پذیری در برابر تهدیدهای محیطی و بهبود نقاط ضعف داخلی طراحی شده‌اند (عابدینی و یلمه، ۱۴۰۲).

بحث و نتایج

در این پژوهش، ابتدا بر مبنای مشاهدات مستقیم و تحلیل‌های میدانی و مصاحبه با کارشناسان و گروه‌های متمرکز تشکیل شده از مردم محلی، عوامل قوت، ضعف، فرصت و تهدید توسعه اکوتوریسم در بخش سرولایت شهرستان نیشابور شناسایی و طبقه‌بندی شدند که در جداول ۱ و ۲ آورده شده‌اند. سپس، با توجه به اهمیت هر عامل، به آن وزنی اختصاص داده شد. در نهایت، با محاسبه امتیاز وزنی هر دسته، اولویت هر یک از محیط‌های داخلی (قوت و ضعف) و خارجی (فرصت و تهدید) تعیین گردید.

جدول ۲- عوامل درونی بخش سرولایت نیشابور

نمره	درجه اهمیت		عوامل درونی
	۱ تا ۴	۱۰ تا ۱	
۱۸	۳	۶	وجود امکانات دسترسی
۱۲	۲	۶	بسترهای لازم جهت توسعه گردشگری همچون بناهای تاریخی، قلعه‌ها و سردابه‌ها
۲۱	۳	۷	وجود امکانات رفاهی و امنیتی
۲۰	۴	۵	روحیه مهمان نوازی بومیان

۳۲	۴	۸	وجود گونه های گیاهی شامل :آویشن ،قارچ کوهی،زرشک وحشی و جانوران از جمله گراز ،روباه ،کبک
۱۵	۳	۵	عدم الودگی زیست محیطی
۱۵	۳	۵	وجود طبیعت زیبا و منحصر به فرد به همراه باغات در روستا
۲۱	۳	۷	وجود جاذبه های گردشگری مذهبی همچون امام زاده حسین اصغر (ع)
۱۵۴			جمع نقاط قوت
نقاط ضعف:			
۲۱	۳	۷	عدم اشتغال زایی بومیان
۱۰	۲	۵	عدم توسعه گردشگری
۱۰	۲	۵	کمبود امکانات گردشگری
۱۲	۳	۴	عدم تنوع و وجود صنایع دستی
۱۵	۳	۵	بهره برداری نامناسب از جاذبه ها
۲۱	۳	۷	عدم استحصال مناسب آب و افزایش حفر چاه
۲۸	۴	۷	عدم کفایت تسهیلات به پتانسیل منطقه
۸	۲	۴	کمبود امکانات آموزشی
۲۸	۴	۷	عدم بازار مصرف برای تولیدات منطقه
۱۵۳	۰	۱۰۰	جمع نقاط ضعف
	۳/۰۷		مجموع عوامل درونی

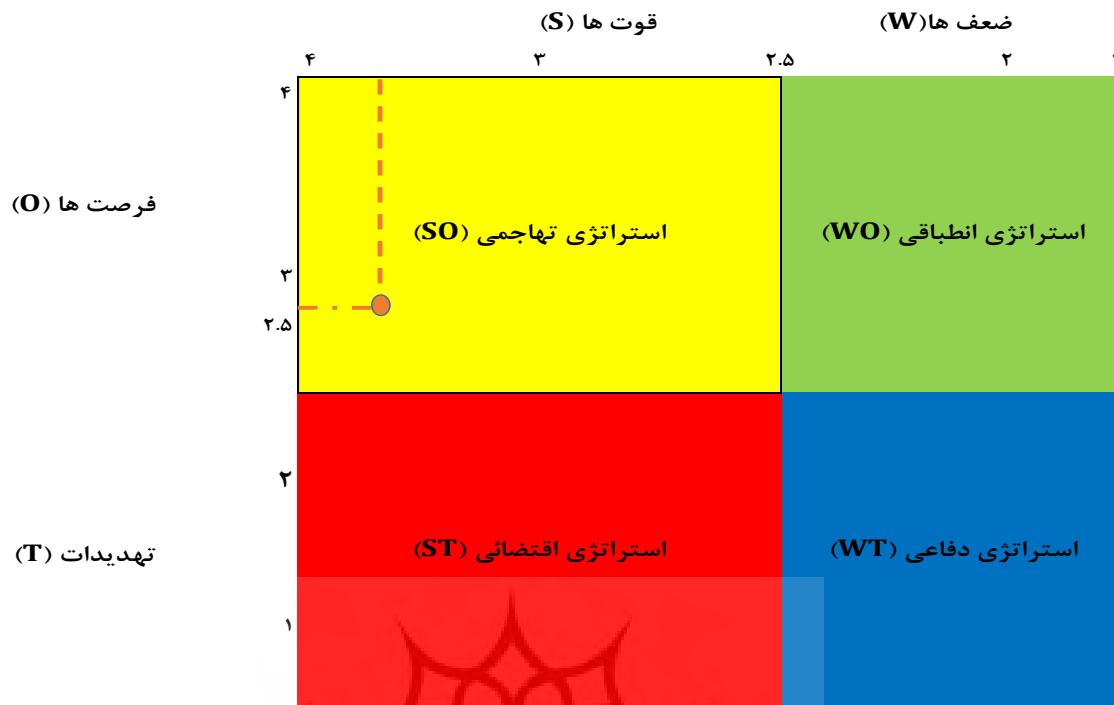
جدول ۳- عوامل بیرونی بخش سرولایت نیشابور

نمره	وزن	درجه اهمیت	عوامل بیرونی
فرصتها:			
۲۸	۴	۷ تا ۱۰	وجود نیروی جوان و آموزش دیده
۲۷	۳	۹	ایجاد بسترهای لازم جهت کوهپیمایی و اسب سواری و ...
۱۴	۲	۷	مستعد بودن منطقه جهت برنامه ریزی گردشگری همچون ایجاد اقامت گاه های مناسب
۲۱	۳	۷	وجود چشمه های طبیعی و پرآب برای مصارف در بخش های مختلف
۹۰			جمع فرصت ها
تهدیدات:			
۱۸	۳	۶	وجود امکانات دسترسی و کمبود بوم گردی های مناسب
۲۴	۳	۸	وقوع بلایای طبیعی از جمله سیل
۳۲	۴	۸	کمبود آب و از بین رفتن پوشش گیاهی و تنوع گونه های گیاهی منطقه
۲۱	۳	۷	هجوم و مهاجرت بومیان منطقه به شهر های اطراف و بی توجهی به احیا منطقه
۲۸	۴	۷	عدم مشارکت افراد در فعالیت گروهی به دلیل وجود تنوع نژادی

افزایش ساخت و سازهای بی رویه توسط افراد غیر بومی و از بین بردن طبیعت بکر منطقه	۸	۳	۲۴
جمع تهدیدها	۷۴		۱۴۷
مجموع عوامل بیرونی		۳/۲۰	

بر اساس نتایج جداول ۱ و ۲، در محدوده مورد مطالعه عوامل درونی و بیرونی به ترتیب نمرات ۳,۰۷ و ۳,۲۰ را کسب نموده اند. با کسب نمره ی ۳,۰۷ برای عوامل درونی، می توان نتیجه گرفت که سازمان در برخی از جنبه های داخلی خود از وضعیت مطلوبی برخوردار است. این نقاط قوت می توانند شامل مواردی مانند وجود طبیعت زیبا و منحصر به فرد به همراه باغات در روستا، بسترهای لازم جهت توسعه گردشگری همچون بناهای تاریخی، قلعه ها و سردابه ها و ... باشد. از سوی دیگر، وجود برخی نقاط ضعف همچون کمبود امکانات گردشگری در بخش سروالایت نیز محتمل است که با شناسایی و رفع آن ها می توان اکوتوریسم را در منطقه مورد مطالعاتی بهبود بخشید. همچنین کسب نمره ی ۳,۲۰ برای عوامل بیرونی نشان دهنده ی وجود فرصت ها و تهدیدهای متعددی در محیط خارجی منطقه مورد مطالعه است. شناسایی دقیق این عوامل و تدوین استراتژی های مناسب برای بهره برداری از فرصت ها و مقابله با تهدیدها، از اهمیت بالایی برخوردار است.

با تحلیل ماتریس SWOT، تصویر روشنی از وضعیت کنونی و آینده اکوتوریسم منطقه به دست آمد. بر اساس نتایج حاصل از این تحلیل، نقاط قوت و فرصت های موجود در منطقه به عنوان پایه و اساس تدوین استراتژی های توسعه اکوتوریسم مورد توجه قرار گرفتند. همچنین، ضعف ها و تهدیدهای شناسایی شده به عنوان چالش هایی که باید برای دستیابی به توسعه پایدار اکوتوریسم برطرف شوند، مورد بررسی قرار گرفتند. همانطور که در تحلیل SWOT مشخص شد، در بخش سروالایت نیشابور با توجه به امتیاز عوامل خارجی (۳,۲۰) و داخلی (۳,۰۷) استراتژی تهاجمی تعیین گردید (شکل ۲). به عبارت دیگر می توان از استراتژی های تهاجمی برای دستیابی به اهداف مد نظر در راستای افزایش توان اکوتوریسم منطقه بهره برد. این بدان معناست که سازمان دارای نقاط قوت داخلی قابل توجهی است که می تواند از آن ها برای بهره برداری از فرصت های موجود در محیط خارجی استفاده کند.

براساس ماتریس SWOT استراتژی تهاجمی (SO)

شکل ۲- تعیین استراتژی بر اساس ماتریس SWOT

با توجه به نقاط قوت و فرصت‌های موجود، استراتژی‌های تهاجمی (SO) زیر پیشنهاد می‌شود:

راهبرد ۱: توجه به جاذبه‌های تاریخی و طبیعت بکر بخش سرولایت:

سیاست‌ها:

- ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی: با استفاده از معماری سنتی روستا و امکانات موجود، می‌توان اقامتگاه‌های بوم‌گردی با استانداردهای مناسب ایجاد کرد.
- برگزاری تورهای گردشگری: برگزاری تورهای طبیعت‌گردی، تاریخی و فرهنگی می‌تواند گردشگران را به بخش سرولایت جذب کند.
- توسعه صنایع دستی محلی: حمایت از تولید و فروش صنایع دستی محلی می‌تواند به ایجاد درآمد برای اهالی روستا و جذابیت بیشتر روستا برای گردشگران کمک کند.
- ایجاد امکانات رفاهی: ایجاد امکانات رفاهی مانند رستوران‌های سنتی، فروشگاه‌های صنایع دستی و مراکز تفریحی کوچک می‌تواند به بهبود تجربه گردشگران کمک کند.

راهبرد ۲: توسعه گردشگری کشاورزی و همچنین توجه به تنوع بالای گونه‌های جانوری و گیاهی با توجه به ظرفیت‌های بخش سرولایت:

سیاست‌ها:

- ایجاد مزارع آموزشی: ایجاد مزارع آموزشی برای آشنایی گردشگران با روش‌های سنتی کشاورزی و تولید محصولات ارگانیک می‌تواند جذاب باشد.

- برگزاری جشنواره‌های محلی: برگزاری جشنواره‌های محلی مرتبط با محصولات کشاورزی و تولیدات بخش سرولایت، می‌تواند به معرفی محصولات محلی و جذب گردشگر کمک کند. امکاناتی برای چیدن میوه و سبزیجات توسط گردشگران ایجاد گردد.

- با توجه به ظرفیت‌های بخش سرولایت در زمینه‌های گیاهان دارویی و حیات وحش حمایت از انجام پژوهش‌های علمی انجام گیرد.

راهبرد ۳: ایجاد بسترهای مناسب جهت توسعه گردشگری ورزشی:

سیاست‌ها:

- ایجاد مسیرهای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری: با توجه به وجود طبیعت زیبا، می‌توان مسیرهای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری ایجاد کرد.

- برگزاری مسابقات ورزشی: برگزاری مسابقات ورزشی محلی و والیبال و فوتبال می‌تواند به جذب گردشگران کمک کند.

راهبرد ۴: توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز گردشگری و معرفی منطقه:

سیاست‌ها:

- بهبود راه‌های دسترسی: بهبود راه‌های دسترسی به بخش سرولایت و ایجاد تابلوهای راهنما می‌تواند به جذب گردشگران کمک کند.

- ایجاد پارکینگ: ایجاد پارکینگ کافی در بخش سرولایت برای خودروهای گردشگران ضروری است.

- تامین آب و برق کافی: تامین آب و برق کافی برای اقامتگاه‌ها و سایر تاسیسات گردشگری ضروری است.

- تبلیغ مؤثر برای معرفی بهتر منطقه به گردشگران و همچنین تلاش جهت افزایش آگاهی عمومی مردم محلی از منابع ارزشمند منطقه برای حفاظت در خور از این منابع.

نتیجه‌گیری

گردشگری به عنوان بزرگترین کسب و کار خدماتی در جهان، نقش و جایگاه منحصر به فردی در توسعه منطقه ای دارد و به عنوان یکی از مؤثرترین ابزارهای ارتقای قابلیت‌های زیست محیطی و توسعه پایدار به شمار می رود. گردشگری در حال حاضر به یکی از مهم ترین ارکان اقتصاد جهانی تبدیل شده است. بسیاری از برنامه ریزان و سیاست گذاران توسعه از گردشگری به عنوان ستون اصلی توسعه پایدار یاد می کنند که با برنامه ریزی خوب و اصولی و شناسایی فرصت ها و محدودیت ها می تواند نقش مهمی در تنوع اقتصادی کشور داشته باشد (Zhu et al., 2023). تحلیل ماتریس SWOT در مورد پتانسیل های اکوتوریسم بخش سرولایت، نشان دهنده وجود نقاط قوت قابل توجهی مانند طبیعت بکر، جاذبه های تاریخی و ظرفیت های کشاورزی است. با توجه به این نقاط قوت و همچنین فرصت های موجود در محیط خارجی، استراتژی تهاجمی به عنوان بهترین رویکرد برای توسعه اکوتوریسم در این منطقه پیشنهاد شده است. استراتژی های پیشنهادی بر اساس نقاط قوت و فرصت های شناسایی شده، شامل توسعه اقامتگاه های بوم گردی، برگزاری تورهای گردشگری، حمایت از صنایع دستی محلی، توسعه گردشگری کشاورزی، ایجاد مزارع آموزشی و گردشگری ورزشی، و بهبود زیرساخت ها است. اجرای این استراتژی ها می تواند به افزایش جذابیت منطقه برای گردشگران، ایجاد اشتغال برای مردم محلی و در نهایت توسعه پایدار اکوتوریسم در بخش سرولایت کمک کند.

بنابراین، برای دستیابی به موفقیت در اجرای این استراتژی ها، پیشنهادات زیر مطرح می گردد :

≠ همکاری همه جانبه : همکاری بین بخش های دولتی، خصوصی و جامعه محلی برای اجرای موفق این استراتژی ها ضروری است.

≠ حفظ محیط زیست : توسعه اکوتوریسم باید با حفظ محیط زیست و منابع طبیعی منطقه همراه باشد.

≠ آموزش و آگاهی سازی : آموزش و آگاهی سازی مردم محلی در مورد اهمیت گردشگری پایدار و نحوه مشارکت در آن بسیار مهم است.

≠ بازاریابی و تبلیغات : تبلیغات موثر برای معرفی منطقه به گردشگران و افزایش آگاهی عمومی مردم محلی

از منابع ارزشمند منطقه برای حفاظت در خور از این منابع، از اهمیت بالایی برخوردار است.

با توجه به پتانسیل های موجود و اجرای مناسب استراتژی های پیشنهادی، می توان انتظار داشت که بخش سرولایت به یکی از مقاصد مهم گردشگری در کشور تبدیل شود. در نهایت، موفقیت در توسعه اکوتوریسم در این منطقه، مستلزم برنامه ریزی دقیق، مدیریت صحیح و حمایت مستمر از سوی همه ذینفعان است.

منابع

1- Movahed, A., & Aman, S. (2019). The examining of strategies for ecotourism development in Afghanistan. In International Congress on Future of Tourism: Innovation, Entrepreneurship and Sustainability, Tehran, Iran, (in Persian).

- ۲- اسماعیلیان پیشه، ن، ۱۳۹۷، بررسی قابلیت ها و توانایی های گردشگری حوضه آبریز سیاهرود (مطالعه موردی: روستای ریکنده)، فصلنامه پژوهش های علوم جغرافیایی، معماری و شهرسازی، دوره: ۲، شماره: ۱۵.
- 3- Demir, S., & Atanur, G. (2019). The prioritization of natural-historical based ecotourism strategies with multiple-criteria decision analysis in ancient UNESCO city: Iznik-Bursa case. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 26(4), 329-343.
- ۴- شعبانی، ا.ح.، ستوهیان، ف.، رضانی پور، م.، و پاکدل، م.ح. ۱۴۰۲. بررسی پتانسیل توسعه ی گردشگری در شهر ساحلی رودسر با روش تحلیلی SWOT، نهمین کنفرانس ملی مهندسی محیط زیست و منابع طبیعی، تهران.
- ۵- قنبری، ی. و محمود صالحی، س. ۱۳۹۴. اکوتوریسم در ایران و چالش های پیش روی آن، نشریه راهبرد توسعه « پاییز ۱۳۹۴ شماره ۴۳.
- 6- Hosseinalizadeh, S., Jabbari, S., & Haghlesan, M. (2018). Assessment of ecotourism from the perspective of the sustainable development based on SWOT model (Case: Azerbaijan Region of Iran). *European Journal of Sustainable Development*, 7(1), 163-163.
- 7- Zakeri, H., & Habib, F. (2013). Ecotourism Development Strategy in Hormoz Island using SWOT Model. *American Journal of Scientific Research*, 90, 38-47.
- ۸- ولی خانی، س. ۱۴۰۳. شناسایی و بررسی شاخص های مناطق توریستی کاشان با استفاده از مدل SWOT و تحلیل QSPM، دومین همایش ملی بازاریابی در چشم اندازهای بوم های بیابانی، چالش ها و فرصت های کالبدی، انسانی و اقلیمی، نجف آباد.
- 9- Akgöz, Erkan, and Gamze Temizel. "Evaluating Ecotourism Opportunities for a Sustainable Environment: The Case of Lake Beysehir (Türkiye)." *International Journal of Contemporary Tourism Research* 8.1 (2024): 101-111.
- 10- Arlym, L., & Hermon, D. (2019). Strategy of ecotourism development in Pariaman City. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 314, No. 1, p. 012039). IOP Publishing.
- ۱۱- رخشانی نسب، ح. و ضرابی، ا. ۱۳۸۸. چالش ها و فرصت های توسعه اکوتوریسم در ایران. فضای جغرافیایی، ۹(۲۸)، ۴۱-۵۵.
- 12- Bianco, S., & Marcianò, C. (2019). Using an Hybrid AHP-SWOT method to build participatory ecotourism development strategies: the case study of the cupe valley natural reserve in Southern Italy. In *New Metropolitan Perspectives: Local Knowledge and Innovation Dynamics Towards Territory Attractiveness Through the Implementation of Horizon/E2020/Agenda2030–Volume 2* (pp. 327-336). Springer International Publishing.

- ۱۳- یوسفی، م.، و رضاقلی، م. ۱۴۰۲. ارزیابی نقش دریاچه‌های مصنوعی در توسعه گردشگری رونق اقتصادی منطقه و پایداری زیست محیطی با استفاده از مدل تحلیلی SWOT نمونه موردی دریاچه مقاله احداث شهرستان قدس، دومین کنفرانس بین‌المللی دانشجویان جغرافیا و علوم زمین ایران، تهران.
- ۱۴- پهلوانی، ع.، درواری، ف. و رحمتی، ا. ۱۳۹۳. ارزیابی پتانسیل‌های اکوتوریسمی بخش سملقان به روش تحلیلی SWOT، کنفرانس بین‌المللی توسعه پایدار، راهکارها و چالش‌ها با محوریت کشاورزی، منابع طبیعی، محیط زیست و گردشگری، تبریز.
- ۱۵- مهربان، ر.، محمدی زاده، م. و ارجمندی، ر. ۱۳۹۱. تدوین استراتژی مدیریت اکوتوریسم در پناهگاه حیات وحش دودانگه ساری با استفاده از روش (SWOT)، نشریه علوم و فنون منابع طبیعی، ۷(۲)، ۱۰۳.
- ۱۶- اکبریان رونیزی، س. ر. و رضوانی، م. ۱۳۹۴. تحلیل و تبیین پایداری توسعه گردشگری در مناطق روستایی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان دماوند)، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۷(۹۱)، ۸۱-۹۵.
- 17- Kişi, N. (2019). A strategic approach to sustainable tourism development using the A'WOT hybrid method: A case study of Zonguldak, Turkey. *Sustainability*, 11(4), 964.
- 18- Yilmaz, I. Z., & Ozturk, A. (2023). SWOT Analysis of Sustainable Ecotourism Potential Management in Protected Areas: A Case Study of Artvin. *J. Tour. Hosp*, 12(2), 1.
- ۱۹- درخشان، ر.، و سعادت، س. ۱۳۹۵. نگرشی جدید بر تاثیر عوامل زیست محیطی (عناصر ژئوشیمیایی موجود در آب) بر بهره‌هوشی ساکنین یک منطقه (مطالعه موردی: شهر چکنه، شمال شرق ایران)، سومین همایش یافته‌های نوین در محیط‌زیست و اکوسیستم‌های کشاورزی، تهران.
- ۲۰- خندان کیسمی، ی.، و قربانی سپهر، آ. ۱۳۹۵. نقش و عملکرد دهیارها در توسعه روستایی از دیدگاه مردم مطالعه موردی: روستاهای بخش سرولایت، شهرستان نیشابور، نهمین کنگره پیشگامان پیشرفت، تهران.
- 21- sobhani, P., Esmaeilzadeh, H., Wolf, I. D., Marcu, M. V., Lück, M., & Sadeghi, S. M. M. (2023). Strategies to Manage Ecotourism Sustainably: Insights from a SWOT-ANP Analysis and IUCN Guidelines. *Sustainability*, 15(14), 11013.
- ۲۲- رجایی، ا. ۱۳۹۷. نگرشی به روش تحلیلی SWOT، ششمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم تربیتی، روانشناسی و مشاوره ایران، تهران.
- ۲۳- یراقی فرد، م.، و شکوهی بیدهندی، م. ص. ۱۴۰۲. بررسی راهبردها در جهت تاب‌آوری منابع آب در حوضه آبریز زاینده رود، چهارمین کنفرانس بین‌المللی و هفتمین کنفرانس ملی صیانت از منابع طبیعی و محیط زیست به همراه پنجمین همایش ملی جنگل ایران، اردبیل.

۲۴- عابدینی، م. و یلمه، آ. س. ۱۴۰۲. بررسی و تجزیه و تحلیل توانمندی‌های ژئوتوریستی شهرستان رامیان با استفاده از مدل های pralong و swot، جغرافیا و روابط انسانی، پاییز ۱۴۰۲، دوره ۶، شماره ۲، صص ۴۵۳ – ۴۵۴.

25- Zhu, Y., Chen, C., Zhang, G., Lin, Z., Meshram, S. G., & Alvandi, E. (2023). Investigation of west lake ecotourism capabilities using SWOT and TOPSIS decision-making methods. Sustainability, 15(3), 2464.

